

ste zeven of
er mannelijke
ouwelijke stu-

bezit van een
ekomst waar-
oals in vrij-
ijdsomstandig-
zoo ging het
igen.

rmaken dreigt
en en de ge-
ook en mis-
roepen als dat

rettigd of men
og wel iemand
studeeren.

aantal jonge
men met goed
willekeurig de
nge menschen
er hun brood
noveerde stu-
maar deze ge-
eel aangelegde

tal artsen en
acht getrokken
ies die de be-
als gevolg de
dit vraagstuk

enen het rap-
tudeering van
versiteiten en
d voor acade-
van: „De toed-
den”. (Uitgave

st in een aan-
missie voor
subcommissie
in gedocumen-
risen geanaly-
n in den vlot-
idschen Hoog-

begin van 1934
bedroeg 5886.
ecialisten, 534
nbtelijk werk-
en 534 hoofd-
niet behooren

millioen in-
dat het aan-
ren per 10.000
erend arts op
nbtelijk werk-
kundigen, offi-
nog niet ge-
assistenten in
land één arts

waar de ver-
ers en het aan-
o nauw is als
. Met een be-
eenheid is de
t aantal over-
dheid er veel-
ingen dienaar-
aren in:

0 inw. per arts
0 " " "
0 " " "
0 " " "
0 " " "
0 " " "

name van het
l, waarna een
heden voort-

gevoerde spe-
al specialisten
le situatie zoo,
17 specialisten,
en zelfs 1241

rapport is ook
e „artsendicht-
ntal artsen in
t en Zeeuwsche
e Groningsche

in het Zuiden
van Zuid-Hol-
van Utrecht tot
lanken aan het
vendien bleek
ing hoe meer
hebben. De ge-
ncies moet o.i.
gend Roomsche
e meeste Pro-
r niet op hun

plaats en durven het risico van vestiging aldaar
niet te dragen waardoor het zelfs voorkomt, dat
Belgische artsen gemeente-geneesheer zijn in Ne-
derlandsche grensgemeenten.

De economisch slechte toestanden in Drenthe en
in de Groningsche veenkolonien hebben velen af-
geschrikt zich daar een praktijk te vormen.

Uit een ingestelde enquête naar de inkomsten
der gevestigde artsen bleek dat 13.4 pCt. der artsen
in Nederland een inkomen had waarbij naar het
oordeel der subcommissie „de financiële toestand
voor een geneesheer zoo benard werd, dat het hem
onmogelijk is aan de eischen van het leven naar
zijn stand te voldoen, zijn kinderen een gepaste op-
leiding te geven en daarbij voor eigen en wedu-
pensioenen zorg te dragen.”

Nu wordt voor de behoorlijke behartiging van
de belangen der Volksgezondheid aangenomen dat
de verhouding van één practiseerend arts per 2000
inwoners de juiste is. Uit de becijferingen der Sub-
commissie is komen vast te staan dat, alhoewel in
vele plaatsen van ons land een teveel aan artsen is,
er wat betreft vraag en aanbod als gemiddelde
genomen een zeer labiel evenwicht heerscht. Over
de uitbreidings- en vervangingsbehoefte in een
volgend artikel.

Zwolle.

Dr J. H. H.

De Zomeruitvoering van de Nederlandsche Bach-vereeninging.

De Nederlandsche Bachvereeninging schijnt het
tot een traditie te willen maken om bij haar
zomer-uitvoering Bachs H-moll Messe ook wel
Hohe Messe genoemd op het program te plaatsen,
evenals zij jaarlijks op Goeden Vrijdag de Mat-
thäus Passion uitvoert. Men kan niet anders dan
dankbaar zijn voor dit feit, want naast de Mat-
thäus Passion behoort zeker de Hohe Messe tot
het allerbeste van Bachs composities, zelfs wordt
de Hohe Messe wel boven de Matthäus Passion
gesteld.

Van het begin, het „Kyrie eleison”, dat het koor
inzet, tot het „Dona nobis pacem”, waarmee het
werk eindigt, wordt men meegevoerd naar de
wereld, vol klankschoonheid, van het diep reli-
gieus gevoel en vergeet alle aardse beslomme-
ringen, tijd, omgeving, omdat men vertoeft in een
kathedraal van klanken zoo heerlijk, dat men
niet anders kan dan zichzelf vergeten. Naast ge-
deelten, die de macht van het objectieve gelooven
uitdrukken, slaan andere gedeelten, die het sub-
jectieve innerlijk beleven weergeven; naast het
„zekere weten of kennis”, „een zeker vertrouwen”.
Zoo is het eerste koor, het „Kyrie eleison”, als
het ware één machtige smeekbede van de Alge-
meene Christelijke Kerk tot God den Vader, het
zich geloovig buigen voor Hem, in het rotsvaste
vertrouwen van verhoord te worden, terwijl daar-
naast het „Christe eleison”, gansch anders van
karakter, als het ware weergeeft, het vertrou-
wend smeeken van de menschenziel om vergoing
tot God den Zoon.

Hoe diep doorvoelt Bach het „Et in unum Do-
minum — Deum de Deo, Lumen de Lumine, ge-
nitum non factum, con substantialem” en hoe
weet hij ook hier in zijn muziek zijn geloof tot
uitdrukking te brengen.

Het werk valt uiteen in vijf hoofddeelen, het
„Kyrie”, het „Credo”, het „Sanctus”, het „Bene-
dictus” en het „Agnus Dei”. Ieder weer te ver-
deelen in verscheidene onderdeelen. Zoo zijn er
elf onderdeelen te onderscheiden van het „Kyrie”,
acht van het „Credo” enz. Ieder dezer onder-
deelen weet Bach weer een eigen karakter te geven
door compositie en differentiatie van vocale en
instrumentale kleur. Bij het „Laudamus” vinden
we sopraan- en violsolo, bij het „Domine Deus”
wordt het duet tusschen sopraan en tenor vervol-
maakt met een fluitsolo. Zoo wordt de bassolo
no. 10 „Quoniam tu solus sanctus” begeleid door
corno da caccia en fagotten, terwijl de basaria
no. 18 „Et in Spiritum sanctum Dominum et vivi-
ficantem” de hobo d’amore de obligatpartij ver-
vult.

Zoo vormt in no. 15 — het koor „Et incarnatus
est” — de violsolo, die een prachtig, regelmatig
volgehouden thema speelt, een schitterende achter-
grond voor het koor, die zacht terugwijkt als het
koor invalt, om telkens wanneer het koor even
ophoudt weer duidelijk en helder aan den dag
te treden.

Het moet gezegd, dat de Bachvereeninging het
werk ten volle tot zijn recht deed komen. Hoe
prachtig was de overgang van koor in begeleiding
in het zoo juist genoemde „Et incarnatus est”.
Ook het volgende koor, het bekende „Crucifixus”
(een passacaglia op een chromatisch basstema,
dat zeer scherp het lijden uitdrukt, nog versterkt
door de felle dissonanten ertegen van de andere
stemmen) kwam tot ons in een ontroerende ver-
telling. Machtig was de tegenstelling tusschen de
laatste, gefluisterde maten, van dit „Crucifixus”

en het onmiddellijk daaropvolgende „Et resur-
xit” met zijn hel trompetgeschal. Hier mag zeker
de uitstekende vertolking van de uiterst moeilijke
trompetpartij worden geroemd; trouwens de bege-
leiding werd in zijn geheel goed vertolkt door het
Utrechtsch Stedelijk Orkest, gecompleteerd door
Valentijn Schoonderbeek aan het orgel en Marie
Landré aan het clavecimbaal.

Als vocaal solisten werkten mee Jo Vincent,
Ilona Durigo, die binnenkort afscheid neemt van
het concertleven, Georg Walter, Max Kloos en
Willem van Sante, die hun partijen tot recht wisten
te doen komen, wat eigenlijk het meest zegt
en beschouwd kan worden als de beste lof. Zoo
kan ook de energieke leider van de Bachvereening-
ing weer tevreden zijn met deze uitvoering, waar-
in hij weer geloofd heeft niet te streven naar
effectbejag of het geven van een nieuwe eigen op-
vatting, maar getracht heeft Bach te geven zoo-
als Bach dat zelf heeft gewild.

Bussum.

D. STROO.

De strijd rond het „Ghebruik en Ongebruik van 't Orgel”.

III.

Dat men elders ook in deze ellende zat, blijkt
onder meer uit de stukken van Groningen, ontvan-
gen op de meer genoemde Synode van Delft.
Daarin luidt het: Te versoecken reductie der sang-
psalmen tot minder ende de lichtste wijsen. Item
wechneming van stopwoorden. (Dr W. P. C. Knut-
tel a.w. p. 179.)

Gehoord nu dezen toestand en gelet op de
spraak der Schrift, dat alles met orde en eerbied
moet geschieden, is Huygens' eenige oplossing dat
het orgel, een sterk, onwankelbaar instrument,
dezen wantoestand meester worde. Na het ver-
kondigen van den psalm worde een pijpje geroerd
om de juiste toonhoogte aan te wijzen, waarna het
orgel gezamenlijk met de stemmen der gemeente
geroerd worde. In zoodanige register getemperd,
al naar gelang van het aantal menschen betamel-
lijk. Voor-komen van den onervarene, overhand
van Toon krijgen worde voorkomen door een
eenparige, middelmathige, dat is een onverhaaste
en onvertraagde maat. Zoo luidt z'n advies in na-
volging van andere steden, waar het orgel reeds
eenige jaren den kerkzang verzelschaft. Nu gaat
hij zelfs iets verder, maar snijdt weer den pas af
aan een naspel. Het eind van den gezongen psalm
moet niet door eenig orgelgeluid vervolgd, dat
houdt hij ronduit voor ijdel en ondienstig. Wel,
de psalm verkondigd zijnde, spele het orgel tien
of twintig min of meer maten vooruit. Geve een
statige inleiding op het gezang, zóó, dat niet al-
leen de stemmen maar ook de herten der hoor-
ders bereid worden tot die zedige en eerbiedige
aandacht, in het uitspreken van de heilige woor-
den vereischt. Aldus in hoofdtrekken de meening
des Heeren van Zuilichem.

De tegenkanting door Heinsius aan Huygens
voorspeld, werd vernomen in een preek van
Streso, predikant in Den Haag. Hij preekte tegen
het orgelgebruik en keerde zich volgens Huy-
gens dus tegen zijn geschrift. Volgens Streso's
zeggen, was het hem slechts te doen om de Room-
schen en hij wil zelfs de predicatie plus nog een
stel andere aan Huygens opdragen. Maar uit de
correspondentie tusschen Huygens en zijn vriend
de Wilhem blijkt dat tenslotte aan laatstgenoemde
het werk wordt opgedragen. (De Briefwisseling
a.w. brief 2877.)

Trouwens Huygens voelt weinig lust om over
een zaak, door de Synode van Delft onder de
middelmatige gerekend, verder te redetwisten.

In een merkwaardig schrijven aan D. de Wil-
hem, gedateerd 6 Juli 1641 pent hij het volgende:
„Natuurlijk heeft hij (Streso, S. Z.) het recht zijn
oordeel over de zaak te zeggen, maar hij moest
dat niet doen met scheldwoorden, waardoor hij
velen beleedigd heeft. Blijkbaar heeft hij zich door
zijn hartstocht laten meeslepen, toen hij zijn rede
uitsprak. En nu hij mij beleedigd heeft, kan hij
die preek niet aan mij opdragen, zonder in de
voorrede op de zaak terug te komen; hij kan
toch niet van mij verwachten, dat ik mij, thans in
geschrifte, nog eens weer rustig laat aanvalen.
Nog eens, hij kan zijn oordeel zeggen, maar moet
dat doen zonder schelden. Ik heb mijn boekje
geschreven uit volle overtuiging en denk nog aan
de indrukwekkende muziek van den jongen Clau-
din voor twaalf der Psalmen. Maar sommige men-
schen als Streso en Voetius, hebben nu eens geen
gevoel voor muziek; met hen kan men daarover
evenmin redeneeren als met een blinde over de
kleuren. (Briefwisseling a.w. brief 2765.) Het be-
hoefte na het meegedeelde en wat nog volgt over
Voetius geen betoog, dat Huygens hier de plank
mis is. Zeer tot mijn spijt kon ik de preek van
Streso nog niet machtig worden. Tal van brie-
ven vol goedkeuring ontvangt Huygens (zie de
Briefwisseling). Op zichzelf is dit al een behoorlijk
dossier tegen de bewering, dat predikanten zoo
tegen Huygens' boekje ageerden. (Dr J. Wille,
„Aesthetisch” of „Puriteinsch”? p. 19 toonde op
nog andere gronden de onhoudbaarheid van deze
meening.) Eén, gedateerd 12 October 1641 (brief
2890) meldt de verschijning van het Antidotum-

Tegengift van 'tgebruick of ongebruick van 't Or-
gel in de Kercken der Ver. Nederlanden door Jan
Jansz. Calckman. Deze tachtiger uit Den Haag
heeft reeds vijftig jaar met de gemeente avond-
maal gevierd. En door 's Heeren genade zich in
de geestelijke dingen verlustigd. Daar is in 1638
die Delftsche synode gehouden, die het vervloekte
orgelspel in de gemeente heeft ingedragen als een
godsdienst. (Calckman a.w. p. 92/93.) Het burger-
lijk orgelspel, waartegen de Kerk niets vermocht,
is als deel van den godsdienst beschouwd. Ook bij
Calckman geen vrees om een instrument te han-
teeren. Want op Instrumenten te spelen, staat
een iegelijk vrij, dat is al gedaan aler men van
het orgel wist: maar van muziek in de kerk, onder
en met den godsdienst te gebruiken, is een nieuwe
vondst van over lang eerst op het Pausdom in-
gekropen, dat zeven of achthonderd jaren ver-
borgen was, tot een groote ontstichting in den
Kerkendienst. (Calckman a.w. p. 63.)

Dat elk voor zich op een instrument geestelijke
liedekens speelt, om in zijn hart door mond en
long God te eeren, vindt geen tegenwerking van
Calckman. Maar dat is de kwestie niet. 't Gaat
erom heeft Christus het gebruik van orgel of
muziek in 't midden van den Godsdienst, als een
deel ervan bevolen? (Calckman a.w. p. 100.)

Och hij weet er nu alles van. „Men huurt een
Man om gelt, dat hij alle de Pijpen vant orgel
vol blaest: vol wint zijnde, so comt de Meester
vant Musyck, die gaet daer op spelen, dickmael
een vyant van Godts Woort, die liever na zijn
Natuur soude spelen, een Meisjen op een Riviertje
sat, dan een geestelike psalm”. En dan komt weer
om den hoek zijn onjuist stellen van de kwestie:
„Nu hij speelt dan eenen psalm, die aldus begint,
ende eyndicht, het zij bidden of dancken: Als ick u
bidde opent u ooren, of bewaert mij Heere, of
Godt is mijn licht enz. Gelijk alle diergelijke
psalmen luyden. Nu dat en can eigentlyck niet
geseyt worden, want het orgel dat heeft geen
verstand om Godt te bidden, of te seggen, ick wil
u uyt 's herten gront looven of dancken enz. Is
dat dan niet een leugenachtige Geest des Winds
die de gemeente voorgaet, zelfs zonder verstand
of kennis, ja zonder noodzakelijkheid, om die
weldaden te ontvangen, die door 't geluid des
orgels van God verzoekt. Kan der wel meer tegen
het 2e en 3e gebod gezondigd worden: Gij zult
den Naam des Heeren niet te vergeefs gebruiken,
Exod. 20.” (Calckman a.w. p. 171.) Hem heugt nog
de teekening van Erasmus uit een zijner commen-
taren: „Wij hebben een schouspelige Musycke in
de Tempelen ingevoerd, een onrustich gerammel
van verscheyden stemmen, als ick niet en meyne,
dat oyt inde schouplaetsen der Grieken ofte Ro-
meinen gehooft is gheweest. Het ruyscht alles met
Trompetten, Schalmeijen, Fluyten en Hackebor-
den, ende der menschen stemmen ruyschen im-
mers soo seer als deze. Men hoort daer Amou-
reuse ende schandelicke Liedekens, daer de Hoe-
ren ende Guchelaers op dansen, men loopt in
den tempel, als in een Schouhuys te samen, om
de ooren te verlustigen, ende tot desen eynde
werden om groote loon onderhouden Orgelmae-
ckers, ende scharen van Jongelingen, welker leven
gheheel met dese dinghen te leeren versleten wordt,
die hierentusschen niet goets en leeren. De Kercke
wert met sulcke groote costen oock om eener
schadelicker saken wille beswaert: hoe comt dat
ons dese dinghen alleene behagen, dewelcke Paulus
geenszins soude geleden hebben”. (Calckman a.w.
p. 33/34.) Dit is zijn grief. Men citeert het wel,
maar zegt er niets op. Het heeft hem gekwetst, dat
de orgelfilosof, orgelmaker, orgelist waarvoor hij
den onbekenden schrijver uitmaakt, niet luistert
naar Gods Woord en zodoende dit vervloekte
orgel bij geestelijke zaken voegt. Zoo keert men
terug als een hond tot zijn uitbraaksel. Het ge-
schriftje van 213 blz. is één hartstochtelijk plei-
dooi van een vergrijsden kerkganger tegen alle
wereldsche, burgerlijke insluipsels. Ook onder
Roomschen waren zulke Calckmans geen onbe-
kenden, dit blijkt uit een brief van J. v. d. Burger
uit Luik. Na een droeve teekening van het leven
aldaar, vervolgt hij: „Het land is so vol Room-
sche Calckmans, dat d'andere niet comen was-
schen. En al hoor ick hier noch so veel Walsche
ende valsche musyck, so sing ick niet dan Super
flumina Babylonis in mijn selven.” (De Brief-
wisseling a.w. brief 3047 gedateerd 5 Juli 1645.)

Maar Calckmans werke geeft telkenmale blijk
Huygens te misduiden. Het orgel een deel van
den godsdienst? Niets daarvan bij hem. Hulp-
dienst, betere voorzanger, anders niet. Dit wordt
nog bevestigd door het volgende uit zijn niet uit-
gegeven geschrift: Zoo zouden wij dan ook, zon-
der orgelpijpen, tot een vast en eenparig gezang
konnen gebracht werden, en de paepsgezinden
met onze onordentelickheit wat min redens van
opspraak geven. (Dr Moll en Dr de Hoop Schef-
fer: Studiën en bijdragen op 't gebied der histo-
rische theologie dl III st. 1 bl. 118/119.)

De scrijftent wordt dan ook voor zijn kerkeraad
ter verantwoording geroepen over de laaidun-
kende uitingen jegens een broeder en niet minder
jegens de Synode van Delft. Rondelick en met
tranen bekend hij, dat hij door iver weggerukt
zijnde, verscheiden dinghen heeft gesteld die hem
leed waeren, en wenschte niet gesteld te hebben.